

2015-05-01

จามจุรีรำลึก : ข้านเข้าโรงเรียนมหาดเล็กหลวงณราชดำริ

พิรศรี โขวาทอง

Follow this and additional works at: <https://digital.car.chula.ac.th/jamjuree>

Part of the [Social and Behavioral Sciences Commons](#)

Recommended Citation

โขวาทอง, พิรศรี (2015) "จามจุรีรำลึก : ข้านเข้าโรงเรียนมหาดเล็กหลวงณราชดำริ," *Jamjuree Journal*: Vol. 17: Iss. 2, Article 7.

DOI: 10.58837/CHULA.JAMJUREE.17.2.6

Available at: <https://digital.car.chula.ac.th/jamjuree/vol17/iss2/7>

This Article is brought to you for free and open access by the Chulalongkorn Journal Online (CUJO) at Chula Digital Collections. It has been accepted for inclusion in Jamjuree Journal by an authorized editor of Chula Digital Collections. For more information, please contact ChulaDC@car.chula.ac.th.

บ้านเช่า โรงเรียนมหาดเล็กหลวง ถนนราชดำริ

ที่ริมถนนราชดำริฝั่งตะวันออก ตั้งแต่ย่านซอยมหาดเล็กหลวง สถานีรถไฟ
ราชดำริ มาจนถึงที่ทำการสมาคมนักเรียนเก่าสหรัฐอเมริกา (เอยูเอ) ทุกวันนี้เป็นย่าน
ธุรกิจและพักอาศัยกลางใจเมือง มีอาคารสำนักงาน โรงแรม และคอนโดมิเนียมที่เป็น
อาคารสูง ขณะที่ส่วนหนึ่งยังคงลักษณะของบ้านผู้มีฐานะในพระนครสมัยรัชกาล
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นคฤหาสน์หลังใหญ่ๆ ท่ามกลางหมู่ตึ้น
จามจุรีขนาดใหญ่ให้ร่มเงา เป็นทะเลสีเขียวต่อเนื่องไปจนเกือบจรดถนนหลังสวน ตรง
ข้ามสนามม้าราชกรีฑาสโมสร อันเป็นพื้นที่สีเขียวที่ทอดยาวไปถึงเขตจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.

บ้านเช่าโรงเรียนมหาดเล็กหลวงหลังหนึ่ง สภาพเมื่อแรกสร้าง

แม้ปัจจุบันพื้นที่ย่านนี้เป็นย่านใจกลางเมืองที่ทันสมัย ทว่าเมื่อพิจารณาย้อนไปก็จะพบว่าพื้นที่บริเวณนี้มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนานสะท้อนถึงพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทั้งในด้านการพัฒนาพระนครให้ทันสมัย การพัฒนาการศึกษา ตลอดจนการจัดการรายได้เพื่อทุนบำรุงการศึกษา อีกด้วย

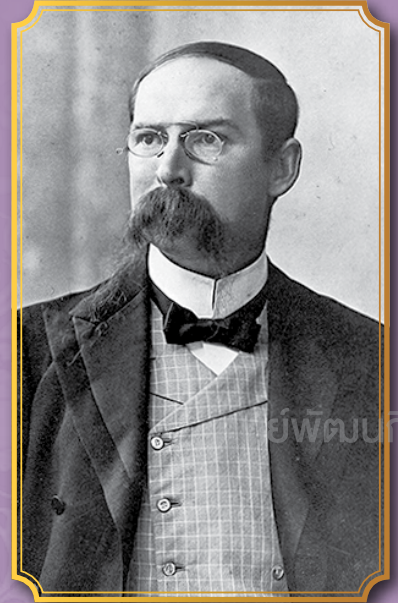
โรงเรียนราชวิทยาลัย สวนหม่อน คลองราชดำริ และถนนราชดำริ

พื้นที่นี้แต่เดิมเป็นที่นาทางทิศตะวันออกของพระนคร ระหว่างตำบลประทุมวันกับตำบลคลองเตยด้านเหนือยาวต่อเนื่องไปถึงคลองแสนแสบ หรือคลองบางกะปิ ส่วนด้านใต้ยาวมาจรดคลองเตย หรือคลองถนนตรง (ปัจจุบันคือ ถนนพระรามที่ ๔) เป็นที่นาหลวงบ้าง นาราชภูบ้าง จนถึงพ.ศ. ๒๔๓๕ รัชกาลที่ ๕ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ชาวต่างชาติในพระนครเช่าที่นาหลวง สร้างสนามม้าราชกรีฑาสโมสร (Royal Bangkok Sports Club) ขึ้นมีถนนสนามม้า (Racecourse Road ปัจจุบันคือ ถนนอังรีดูนังต์) เป็นทางเข้าทางฝั่งตะวันตก ส่วนทางฝั่งตะวันออก คือด้านถนนราชดำรินปัจจุบันยังคงเป็นที่นาอยู่

ต่อมาในพ.ศ. ๒๔๔๓ นายเอ. เซซิล คาร์เตอร์ (A. Cecil Carter) ครูใหญ่โรงเรียนราชวิทยาลัย (King's College) ซึ่งขณะนั้นตั้งอยู่ที่บ้านสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ใกล้วัดประยูรวงศ์ เห็นว่าสถานที่ตั้งโรงเรียนนั้นคับแคบ ทั้งยังไม่สะดวกแก่การเดินทาง จึงมีดำริเสนอให้กระทรวงธรรมการย้ายโรงเรียนมาตั้งที่ฝั่งพระนคร ที่ใกล้สวนดุสิตบ้าง ที่ริมคลองมหานาคบ้าง จนถึงพ.ศ. ๒๔๔๔ ทางกรจึงอนุมัติให้กระทรวงธรรมการจัดซื้อที่นาทาง

นายคาร์โล อัลเลกรี

นายวันเดอร์ไฮเด วิศวกรชลประทาน

ทิศตะวันออกของสนามม้าราชกรีฑาสโมสร ประมาณความยาวเท่าสนามม้า ทิศใต้จรดแนวคลองไผ่สีสุก เป็นที่นา ๑๑๕ ไร่เศษ ราคาเฉลี่ยไร่ละ ๓๐๐ บาท เพื่อเตรียมสร้างโรงเรียนราชวิทยาลัยต่อไป

เนื่องจากที่ดินบริเวณดังกล่าวเป็นที่นาสูงๆ ต่ำๆ จึงต้องมีการปรับระดับถมที่ โดยในขั้นต้นกระทรวงธรรมการได้มอบหมายให้นายฮันสลีย์ (Mr Hunsley) ผู้รับเหมาก่อสร้างอังกฤษ ออกแบบผังบริเวณเบื้องต้น ซึ่งนายฮันสลีย์เสนอให้ขุดคูกว้าง ๑๐ วา ล้อมรอบที่ดิน เพื่อนำดินที่ได้มาถมที่ตรงกลางให้สูงเสมอกัน ต่อมาในพ.ศ. ๒๔๔๕ กระทรวงธรรมการได้หารือไปทางกรมโยธาธิการ ซึ่งได้มอบหมายให้นายคาร์โล อัลเลกรี (Carlo Allegri) วิศวกรชาวอิตาลี มาศึกษาการปรับระดับที่ดินผืนนี้ ซึ่งนายอัลเลกรีได้เสนอให้ขุดคูลึก ๒ เมตร สามด้าน คือด้านทิศเหนือ ด้านทิศตะวันตก และด้านทิศตะวันตก มีความกว้าง ๕๔ เมตร ๓๖ เมตร และ ๑๘ เมตร ตามลำดับ ที่ดินสร้างโรงเรียนนี้ยาว ๗๐๙ เมตร ส่วนที่ดินที่เหลือทางทิศใต้ลงไปจนถึงแนวคลองไผ่สีสุกนั้น ทางกระทรวงเกษตรธิการขอซื้อต่อจากกระทรวงธรรมการเพื่อเตรียมเป็นที่สวนหม่อนเลี้ยงตัวไหมสำหรับโรงเรียนกรมช่างไหม

ในพ.ศ. ๒๔๔๕ กระทรวงธรรมการได้ทำสัญญาจ้างให้นายฮันสลีย์ทำการขุดคูถมที่แห่งนี้ เป็นเงินทั้งสิ้น ๒๕,๐๐๐ บาท อย่างไรก็ตามในระหว่างที่นายฮันสลีย์ดำเนินการถมดินไปอย่างล่าช้า ทางกรได้เริ่มพัฒนาการคมนาคมและชลประทานในพื้นที่แถบนี้ โดยในพ.ศ. ๒๔๔๕ นั้นเอง กรมศุขาภิบาลได้ดำริขุดคลองเชื่อมคลองแสนแสบ ผ่านที่ดินโรงเรียนราชวิทยาลัยและสวนหม่อน ลงมาถึงคลองเตย เป็นคลองกว้าง ๕ วา ลึก ๕ ศอก ยาว ๒,๒๑๐ เมตร ทั้งดินด้านตะวันตกของถนน คือด้านสนามม้าราชกรีฑาสโมสร ทำเป็นถนนกว้าง ๕ วา บูอิฐ สองข้างถนนปลูกต้นยางอินเดียและมะพร้าวสลักกัน เมื่อแล้วเสร็จรัชกาลที่ ๕ พระราชทานนามว่า ถนนราชดำริห์ และคลองราชดำริห์

ต่อมาในพ.ศ. ๒๔๔๖ กรมคลองกระทรวงเกษตรธิการ ริเริ่มโครงการขุดลอกคลองไผ่สีสุกให้กว้างและลึกขึ้นเพื่อนำน้ำจัดเข้ามาในที่นาและแกวนี้ รวมถึงที่ดินสวนหม่อน และที่โรงเรียนราชวิทยาลัยด้วย โดยให้นายเจ. โฮมันน์ วันเดอร์ไฮเด วิศวกรชลประทานชาวฮอลันดาเป็นผู้ออกแบบ มีระบบประตูน้ำเพื่อป้องกันน้ำเค็มเข้ามาทางคลองเตย และประตูน้ำเพื่อกันน้ำท่วมจากคลองบางกะปิพร้อมกันนี้ทางกระทรวงธรรมการ

พระยาบุรุษรัตนราชพัลลภ

โรงเรียนราชวิทยาลัย ที่โรงเรียนเด็กของพระอรรคชายาเธอ ยศเส

ได้เลิกสัญญากับนายฮันสลีย์ และมอบหมายให้ทางกรมคลองขุดคูกรมที่โรงเรียนราชวิทยาลัยแทนจนแล้วเสร็จในราวพ.ศ. ๒๔๔๗^๕

อย่างไรก็ดี ในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๔๗ รัชกาลที่ ๕ ได้มีพระราชกระแสให้ระบับโครงการก่อสร้างโรงเรียนราชวิทยาลัยที่ประทุมวันไว้ก่อน เพราะข้อจำกัดเรื่องงบประมาณแผ่นดิน กอปรกับขณะนั้นโรงเรียนราชวิทยาลัยก็ได้ย้ายมาทำการสอนที่โรงเรียนเด็กของพระอรรคชายาเธอ ยศเสเรียบร้อยแล้ว^๖

บ้านเช่าโรงเรียนมหาดเล็กหลวงถนนราชดำริ

ถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระราชดำริว่าที่ดินของกระทรวงธรรมการที่ถนนราชดำรินั้นได้มีการขุดคูถมที่ไว้ช้านานแล้ว แต่มิได้มีการก่อสร้างหรือใช้งานให้เป็นประโยชน์ และในขณะนั้นพระนครได้ขยายตัวออกมาทุกทิศทุกทาง ในพ.ศ. ๒๔๖๒ จึงโปรดเกล้าฯ พระราชทานกรรมสิทธิที่ดินผืนใหญ่ริมถนนราชดำรินั้นให้แก่โรงเรียนมหาดเล็กหลวง^๗ ในปีถัดมา รัชกาลที่ ๖ จึงมีพระราชดำริให้สร้างบ้านขึ้น ณ ที่ดังกล่าวเพื่อให้ผู้มีฐานะเช่าอยู่

อาศัย โดยให้แบ่งที่ดินประมาณ ๑ ใน ๓ ของที่ดินโรงเรียนราชวิทยาลัย และสวนหม่อนเดิม ตามความยาวของที่ดินยาวเลียบถนนราชดำริ แบ่งเป็นแปลงๆ เพื่อปลูกบ้าน ตามแนวถนนราชดำริ ที่แต่ละแปลงมีรูปร่างสี่เหลี่ยมจตุรัส มีสะพานข้ามถนนทางเข้าแยกจากถนนราชดำริ โดยโปรดเกล้าฯ ให้พระยาบุรุษรัตนราชพัลลภ (นพ โกรธฤกษ์) ผู้ช่วยผู้สำเร็จราชการมหาดเล็กและกรรมการโรงเรียนมหาดเล็กหลวงเป็นผู้จัดการ ในขั้นต้นสร้างขึ้น ๓ หลัง ก่อนเริ่มก่อสร้างในพ.ศ. ๒๔๖๔ แล้วเสร็จในพ.ศ. ๒๔๖๕

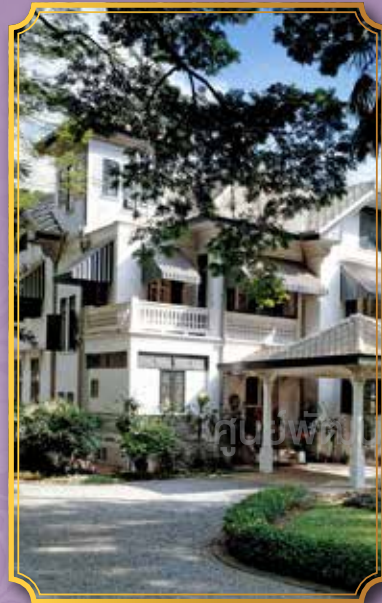
เมื่อบ้านสามหลังแรกแล้วเสร็จ รัชกาลที่ ๖ ได้เสด็จทอดพระเนตรประทับเสวยน้ำชาเวลาบ่าย เป็นที่พอพระราชหฤทัย ต่อมาเมื่อบ้านสามหลังนี้สร้างผลประโยชน์บำรุงโรงเรียนมหาดเล็กหลวงงดงามดี ในพ.ศ. ๒๔๖๖ รัชกาลที่ ๖ จึงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างบ้านเช่าเพิ่มขึ้นอีก ๕ หลัง แล้วเสร็จในพ.ศ. ๒๔๖๗ ค่าก่อสร้างบ้านทั้งสองคราว ตลอดจนค่าระบบไฟฟ้า ประปา ค่าทำถนน สนาม และรั้ว รวมเป็นเงินทั้งสิ้น ๓๔๕,๘๗๔ บาท ๙ สตางค์^๘

อนึ่ง ในพ.ศ. ๒๔๖๘ เมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้รวมโรงเรียนราชวิทยาลัยเข้ากับโรงเรียนมหาดเล็กหลวง แล้ว

พระราชทานนามว่า วชิราวุธวิทยาลัย นั้น ได้มีการสำรวจบัญชีทรัพย์สินของโรงเรียนทั้งสอง สำหรับที่เกี่ยวข้องกับบ้านเช่าถนนราชดำรินั้น บัญชีทรัพย์สินระบุว่าเฉพาะบ้าน ๘ หลังเป็นราคาประเมิน ๒๕๖,๘๐๐ บาท ได้เงินค่าเช่าปีละ ๒๒,๖๙๐ บาท หักค่าภาษีโรงเรือนและค่าประกันอัคคีภัยแล้วเหลือปีละ ๑๗,๕๙๔ บาท ๒๕ สตางค์ นอกจากนี้ยังมีที่นาริมถนนราชดำริ ให้เช่าได้อีกปีละ ๑๙๕ บาท ๖๙ สตางค์^๙

บ้านเช่าโรงเรียนมหาดเล็กหลวงเป็นตึกสามชั้นขนาดใหญ่ โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก มีผังแบบอสมมาตร ชั้นล่างมีโถงทางเข้า ห้องรับแขก ห้องนั่งเล่น ห้องน้ำ ห้องรับประทานอาหาร และห้องเตรียมอาหาร ด้านตะวันออกมีทางเดินมีหลังคาคลุม เชื่อมต่อไปยังเรือนครัว เรือนบ่าว และโรงจอดรถยนต์ สร้างเป็นเรือนยาวชั้นเดียว แยกออกไปทางด้านหลัง ที่ชั้นบนของเรือนใหญ่มีห้องนั่งเล่น ห้องนอน ห้องน้ำ มีบันไดเชื่อมกับชั้นล่าง บันไดนี้ต่อขึ้นไปเป็นหอคอยที่ชั้นสาม แม้ว่าอาคารสูงเพียงสองชั้น สันนิษฐานว่าเพื่อให้บ้านดูสูงสง่า ตามความนิยมในสมัยนั้น

หากจะเปรียบเทียบกับสภาพในปัจจุบัน บ้านเช่าถนนราชดำริทั้งแปดหลังมีรายละเอียดดังนี้

บ้านหลังที่ ๑ ปัจจุบันคืออาคารเพนินซูล่า พลาซ่า

บ้านหลังที่ ๒ ปัจจุบันคือโรงแรมอนันตราสยาม

บ้านหลังที่ ๓ เป็นบ้านขนาดใหญ่ มีเรือนใหญ่และเรือนเล็ก เรือนใหญ่เป็นโรงมหรนันทรา สยาม ส่วนเรือนเล็กภายหลังรื้อลง กลายเป็นอาคารโรงเรียนสอนภาษาญี่ปุ่น บริษัทแอร์สยาม และแฟลตราชดำริแมนชั่น ปัจจุบันเป็นโรงแรมเดอะเซนตริจิส กรุงเทพฯ

บ้านหลังที่ ๔ มีขนาดเท่าบ้านหลังที่ ๓ เรือนเล็กปัจจุบันคือ อาคาร
นันทวัน ส่วนเรือนใหญ่เป็นบ้านพักของสถานเอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกา

บ้านหลังที่ ๕ และ ๖ เป็นบ้านพักของสถานเอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกา

บ้านหลังที่ ๗ ปัจจุบันคือ อาคารรีเจนท์เฮาส์

บ้านหลังที่ ๘ ปัจจุบันคือ อาคาร ๑๘๕ ราชดำริ

សរុប

พื้นที่ริมถนนราชดำริมีประวัติความเป็นมาอันยาวนาน มีพัฒนาการ
ที่เริ่มขึ้นในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทำให้เกิดการ
พัฒนาลักษณะทางกายภาพของพระนคร เปลี่ยนท้องนาให้กลายเป็นที่ดินที่
มีรูปทรงเป็นระเบียบ มีระบบถนนและการชลประทานสมัยใหม่ ดังปรากฏในแนวถนนราชดำริ คลองราชดำริ และ
โครงการปรับปรุงคลองผดุงกรุงเกษมในช่วงปลายรัชสมัย

ต่อมาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พื้นที่ย่านนี้กลายเป็นย่านพักอาศัยของผู้มีฐานะ
พร้อมๆ กับพัฒนาการย่านศาลาแดง สีลม เพลินจิต เพชรบุรี จึงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างบ้านเช่าขึ้นในที่ดินแห่งนี้เพื่อ
นำรายได้บำรุงโรงเรียนมหาดเล็กหลวง ดังปรากฏร่องรอยในชื่อซอยมหาดเล็กหลวง และอาคารบ้านพักของสถาน
เอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกาในปัจจุบัน

(Endnotes)

^๖ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ศส ๕๕/๑๖ ย้ายโรงเรียนราชวิทยาลัยไปตั้งตำบลสระประทุม.

^๒ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ศส ๕๕/๑๖ ย้ายโรงเรียนราชวิทยาลัยไปตั้งตำบลสระประทุม.

^๓ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, กส ๑๐/๔๑ กรมศึกษาธิการยี่งบประมาณ การขุดคลองแลทำถนนในบริเวณสวนหม่อนแลโรงเรียนราชวิทยาลัยสระประทุมวัน.

“หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ร.๕ ยธ ๙/๘๗ เรื่องขุดคลอง ทำถนน ตั้งแต่ศาลาแดงถึงคลองบางกะปิ ให้ชื่อราชดำริห์ทั้งถนนและคลอง.

* หอดูดาวหมายเหตุแห่งชาติ, กศ ๑๑/๖๗ กรมคลองขุดคลองดำเนินสะดวก คลองไผ่ลิงโต คลองริมโรงเรียนราชวิทยาลัย.

^b ให้อาจารย์ช่วยหาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าว

^๓ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ศธ ๕๖/๖๘ โปรดเกล้าฯ พระราชทานที่ของกระทรวงธรรมการ ตำบลปทุมวัน ให้แก่โรงเรียนมหาดเล็กหลวง.

^๔บุรุษรัตน์ (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ตีรณสาร, ๒๕๐๑), (๑๐๒).

^๔“หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ศส ๕๓/๑ โปรดเกล้าฯ ให้รวมโรงเรียนราชวิทยาลัยและโรงเรียนมหาดเล็กหลวงเข้าด้วยกัน พระราชทานนามว่า วชิราวุธวิทยาลัย.